

тодішнім людом і знання про реальні біди й загрози, які переповнювали життя простих русичів.

Дослідник писав: “У силу цього та іншого, Володимир Ярославич – і це свідчить “Слово” – став над діями, ідеями та прагненнями свого соціального стану. А в тій конкретно-історичній ситуації, коли злобою дня було всенародне горе Руської землі внаслідок постійних ворожих навал, що плюндрували рідну землю, треба було виступати речником єднання всіх сил для оборони й захисту вітчизни. Ось у такій обстановці кінця літа 1185 року і прозвучало “Слово о полку Ігоревім”, звернене до всіх, хто має силу і міг організувати оборону Русі, з’єднатися і дати мир і спокій рідному народові, який хотів одного – жити і трудитися. Прозвучало воно із самого державного верху – із великокняжого терема в Києві, де було осереддя верховної влади” [1, 239]. Ці слова, які так гостро й болісно резонують із сьогоднішніми реаліями України, цитуємо на спомин про видатного вченого, великого патріота, самовідданого дослідника києворуської книжності Леоніда Єфремовича Махновця, який розумів, що “свій час потребує слуги свого” й відслужив своєму часу й народові сповна.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Махновець Л.* Про автора Слова о полку Ігоревім. – Київ, 1989.
2. Слово о полку Ігоревім” та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі. Вид. підгот. чл.-кор. НАНУ О. Мишанич. – Харків, 2003.

Отримано 8 жовтня 2018 р.

м. Київ

Микола Сулима

ОЛЕКСА МИШАНИЧ – ТВОРЕЦЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ МЕДІЄВІСТИКИ

У наших давніх літописах поряд із більш чи менш розлогими записами трапляються й дуже короткі або й зовсім порожні (німі) роки, як-от ці: “У рік 6361 [853]”, “У рік 6362 [854]”, “У рік 6363 [855]”... Гадаємо, що в літописі життя Олексі Васильовича Мишанича (1 квітня 1933 – 1 січня 2004), коли б такий текст існував, порожніх чи німих років практично не було б, адже кожний рік, кожний день життя відомого вченого, доктора філологічних наук, члена-кореспондента НАН України, професора наповнювала щоденна невтомна праця. “Машинич” – так по-дружньому називав його один із колег, наголошуючи на унікальній здатності науковця до невтомної багатопланової діяльності.

Олекса Мишанич

Сорок п'ять років О. Мишанич працював в Інституті літератури, тут пройшов шлях від аспіранта до завідувача відділу, від вченого секретаря академічної установи до заступника голови ВАК України. Тут він став заслуженим діячем науки і техніки України, лауреатом Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка.

Про повагу до вченого свідчить і обрання його президентом Національної асоціації українців, вручення йому державних нагород і відзнак. І все то не даремно. У доробку О. Мишанича понад 360 публікацій, із них – кілька десятків книжок, як особистих монографій, збірників статей, так і видань та перевидань літературних творів XII – XX ст. Колись в Ужгороді студент О. Мишанич під керівництвом проф. П. П. Пономарьова захистив дипломну роботу “Поєма І. Франка “Мойсей”, – ця тема, яка, вочевидь, стоїть на перетині давньої і нової української літератури, ніби провістила весь подальший шлях дослідника.

Визначний внесок зробив учений у підготовку до видання “Історії української літератури” у 8-ми томах (1967 – 1972): для першого тому написав розділи про народну словесність, літописання, полемічну публіцистику і шкільну драматургію, був редактором-організатором перших п’яти томів. Важлива його участь у підготовці “Історії української літератури” у 2-х томах – як члена редколегії і як співавтора розділу до 1-го тому (1987) про літературу другої половини XVII – XVIII ст. До “Історії української літератури ХХ століття” (1993 – 1995, 2-е вид. 1998) О. Мишанич подав розділи, якими вперше ввів до літературного процесу невідомих чи забутих письменників: В. Гренджу-Донського, Ол. Стефановича, К. Гриневичеву, Н. Королеву, С. Черкасенка, водночас готуючи до видання їхній доробок, а також книжки А. Кримського, Марка Черемшини, Й. Сліпого, М. Грушевського, М. Лазорського, М. Горбаня, А. Волошина, І. Ольбрахта.

Багато зусиль доклав О. Мишанич до підготовки 50-томного видання Зібрання творів І. Франка (1976 – 1986), над яким трудився весь колектив інституту: на його особистому рахунку вісім упорядкованих і прокоментованих томів (6-й, 7-й, 22-й, 28-й, 32-й, 34-й, 40-й, 50-й).

Прикметною стала відданість ученого рідному Закарпаттю. Уже першими великими науковими працями (кандидатською дисертацією та історико-літературним нарисом) він потверджував, що “літературне життя Закарпаття XVII – XVIII ст. було складовою і невід’ємною частиною літературного життя всієї України, хоч і мало деякі свої специфічні ознаки, зумовлені особливостями суспільно-політичного і культурного життя українського населення цього краю”. Та й наступними актуальними й політично гострими публікаціями (в Ужгороді й Києві в 1991 – 1996 рр. побачили світ сім книжок на цю тематику) він виступив в оборону українського Закарпаття від політичного русинства і його платних агентів, які готували ґрунт для відокремлення регіону від України та приєднання його до складу сусідніх держав.

Попри весь інший огром роботи, О. Мишанич і далі досліджував давнє українське письменство, до того ж на стику двох наук – літературознавства і фольклористики. 1976 р. і 1980 р. вийшли його монографії “Григорій Сковорода і усна народна творчість” та “Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість”; ці фундаментальні праці виявили глибинні зв’язки поезії і прози XVIII ст. з усною словесністю, з її живою мовою та образно-стильовими засобами. Тут-таки показані були народнопоетичні джерела “Історії русів”, по-новому прочитано й прокоментовано філософські трактати Г. Сковороди, засвоєння письменником жанрових фольклорних форм та народного образного слова.

1985 р. О. Мишанич очолив відділ давньої української літератури, розгорнувши зі співробітниками масштабну роботу над фронтальними студіями й виданням творів давнього письменства, згуртував навколо Інституту літератури фахівців з усієї України, створив вітчизняну школу медієвістики. Він – науковий консультант восьми докторів наук і науковий керівник чотирнадцяти захищених кандидатських дисертацій. Відділ випустив у світ такі помітні книжки, як “Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI – XVIII ст.”

(1981), “Українська література XVI – XVIII ст. та інші слов’янські літератури” (1984), “Українське літературне бароко” (1987), “Європейське Відродження та українська література XIV – XVIII ст.” (1993). О. Мишанич підготував до друку збірник праць свого вчителя, керівника його кандидатської дисертації, академіка АН СРСР М. Гудзія “Литература Киевской Руси и украинско-русское литературное единение XVII – XVIII вв.” (1989).

Власні медієвістичні студії літературно-критичного та історіографічного характеру склали книжку О. Мишанича “Крізь віки” (1996), де висвітлено різні проблеми давнього письменства, дано позитивну оцінку ролі християнства в розвитку української писемної культури, підважено низку важливих питань із літературного бароко; уперше в Україні зроблено огляд праць донедавна забороненого видатного вченого Д. Чижевського.

Упродовж десятиліть вузловими проблемами залишалися для вченого “Слово о полку Ігоревім” і творчість Г. Сковороди. 1986 р. побачив світ упорядкований ним збірник “Слово о полку Ігоревім”, куди було включено оригінальний текст пам’ятки, а також численні переклади й переспіви українською мовою. 2003 р. харківське видавництво “Акта” випустило друге значно повніше видання цієї книжки. Разом із П. Охріменком на базі Сумського педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка О. Мишанич організував науковий осередок із вивчення “Слова о полку Ігоревім”; упродовж 1983 – 1998 рр. центр провів дев’ять наукових конференцій, матеріали яких виходили у восьми зшитках. Дослідження “Слова” важливе тим, що, з одного боку, давній твір уперто й послідовно кооптували росіяни як власну неподільну цінність, а з другого, з’явилися новітні скептики, на кшталт американського професора, історика-русиста Едварда Кінана, від котрих О. Мишаничеві доводилося захищати “Слово” як пам’ятку автентичну й дуже важливу для усвідомлення нашої української ідентичності.

Як заслугу вченого варто згадати й вихід україномовного двотомника Г. Сковороди в перекладі В. Шевчука та М. Кашуби. Цим виданням Інститут літератури відзначав 200-ліття від дня смерті видатного письменника й філософа. Гроші на видання О. Мишанич, за підтримки О. Прицака, дістав від української громади США. Він же був одним з організаторів постійних Сковородинівських читань, які з початку 1980-х рр. і донині проводяться в Переяслав-Хмельницькому педагогічному університеті ім. Г. Сковороди та в Переяслав-Хмельницькому державному музеї-заповіднику Г. Сковороди. Вісім доповідей вченого, виголошених на цих читаннях, увійшли до книжки “На переломі” (2002), де, поряд з іншими темами, приділено увагу й “забутому сквородинознавству” – доробкам тих дослідників, яких ідеологічне сито штучно відкидало, бо вони оприлюднювали свої студії за кордоном українською, німецькою чи англійською мовами, друкуючи окремі книжки й розвідки на шпальтах наукової періодики. Ідеться про Д. Чижевського, І. Мірчука, С. П. Шерера, Ю. Лавріненка, Василя Барку та інших.

Згадавши лише окремі віхи шляху незабутнього вченого й керівника, наостанок зазначу: О. Мишанич як завідувач відділу, як голова спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій, як рецензент багатьох важливих видань, як адміністратор-організатор і кабінетний учений докладав усіх зусиль, щоби сучасне українське літературознавство в повному обсязі, а зокрема й літературна медієвістика, стали невід’ємною й важливою галуззю світової гуманітарної науки.

Отримано 11 жовтня 2018 р.

м. Київ

